

YENİKAPI MEVLEVİHANESİNİN ENSON MESNEVİHANI TAHİRÜ'L-MEVLEVİ

Şefik CAN

Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) hazretleri 1877 (5 Ramazan 1294) senesinde İstanbul'da doğmuştur; (20 Haziran 1951) de yine İstanbul'da hayata gözlerini kapamıştır. Babası Sultan Abdülmecit'in yazı hocası Mevlevi Tahir efendinin oğlu Saray Başçavuşlarından Hacı Mustafa Safvet Efendi, annesi de Nazıma Sultan'a dadılık yapan "Emine Emsal" hanım idi. Dedesinin Meşhur Hattatlardan Mevlevi Hacı Tahir Efendi oluşu, babasının ve annesinin saray terbiyesi almış olmasından ötürü Tahirü'l-Mevlevî hazretleri, tam bir İstanbul efendisi, kibar, terbiyeli, nezih, mükemmel bir insandı.

İlk tahsilini, Taşkasap'ta (Hekimbaşı Ömer efendi) okulunda yaptıktan sonra, bugün Gülhane Parkının kapısının tam karşısında bulunan ve halen Devlet Güvenlik Mahkemesi olarak kullanılan, Gülhane askeri Rüştiyesinde tahsiline devam etti. Daha sonra Askeri katipler mektebinde okudu. 1892'de 15 yaşında iken Bolu Seraskeri Piyade dairesinde vazife aldı. Kendisinde ilme karşı büyük bir aşk vardı; hem askeri dairede katiplik yapıyor, hemde Fatih Camii baş imamı Müderris Mehmet Efendi ve Mesnevî han Selanikli Mehmet Esat Dede Efendinin derslerine devam ediyordu. Çok zeki idi, az zamanda Mehmed Efendi'den "Mesnevî Hanlık izni aldı. Mesnevînin verdiği manevi zevk sebebiyle pek genç yaşta, 17 yaşında iken Yenikapu Mevlevihanesine gitti : Şeyh Celalettin Dede Efendiye intisab etti. Şeyh Celalettin Dede tam mansı ile şeriata ve tarikata bağlı ilme ve bilhassa Musikiye aşık mübarek bir zat idi. İbnül Emin Mahmut Kemal Beyin yazdığına göre Şeyh Celalettin Efendi 1908'de vefat ettiği zaman naaşı yakanırken rahmetlinin, düğah makamından pek nefis bir surette bestelemiş olduğu ayin-i şerif okunuyordu. Bu ayin orada hazır bulunanları ağlatmıştır.

17 yaşında Mevlevi olan (Tahirü'l-Mevlevî) gerek babasının, gerek Dedesinin hacı olmaları ve intisap ettiği şeyhin de tam Muhammedi yolda oluşu onu 18 yaşında hac yollarına düşürdü, Mesnevîhân Esat Dede Efendi ile beraber hicaza gitti ve Hacı oldu, Fakat hiç bir zaman kendisine Hacı Tahir Efendi dedirtmedi, o gösterişten uzak gönül hacısı olarak kaldı da Hacılıkla değil, Mevlevilikle öğündü.

Hac dönüşü Mevlevihanedeki hücrelerinde oturup çalışmaktan, didinmekten karnını doyurmayı düşünmedi Vakıf lokmasına göz dikmeyi hoş görmediğinden, geçimini sağlamak için Beyazıtta bir kitapçı dükkanı açtı, Bazı kitaplar bastırıldı, sonra kitap dükkanını Bab-ı Ali caddesine taşıdı, Hz. Mevlanaya ait övgü şiirlerini ihtiva eden (Medayih-i Hazreti Mevlana) adlı kitabı forma forma bastırmağa başladı, O sırada (Resimli Gazete) yi de çıkarmağa karar verdi. Çıkardığı ilk nüshanın kapağına, bir Mevlana sikkesi resmi koymuştu. Gazetenin çıkması hemen yasaklandı. Çünkü Mevlevî olana Veliyyiaht Sultan Reşat Efendi namına gazetenin propaganda yapacağı saraya jurnal edilmişti.

(Tahirü'l-Mevlevî) bu hal ile kitapçılığa devam edemeyeceğini anladı. Annesi Nazıma Sultan'ın dadısı olduğundan kendisine Sarayda Vekilharçlık vazifesi verildi ise de, hazret bu vazifeye de bağlanmadı. Madenler ve Ziraat Bakanlığında açılan imtihanda muvaffak oldu ve katip olarak Defter-i Kebir kaleminde çalışmaya başladı. Sonra baş katip oldu.

1901'de öğretmenliğe geçti. Çeşitli okullarda Farsça ve İslâm tarihi hocalığı yaptı. Sonra Darüşşafaka da Türkçe ve Kuleli Askeri Lisesinde Edebiyat öğretmenliği yaptı. Yaş haddinden ayrılmaya kadar öğretmenlik vazifesine devam etti. Son memuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü tasnif komisyonu azalığı idi. Vefat tarihi olan 1951 senesine kadar bu vazifeye devam etti.

Mesnevî-hanlık vazifesi : Tahirülmesnevi

Merhumun hocası Selanikli Mehmet Esat Efendi, yarım asra yakın Fatih Camiinde Mesnevî okutmuştu. Onun vefatından sonra Karahisarlı Ahmet Efendi, Süleymaniye Camiine mesnevihan olmuştu. Onun - vefatından sonra bu ders Tahirü'l-Mevlevîye verilmiş ve haftada birgün 1923'den 1925'e kadar orada Mesnevî takrir etmiştir.

1948 senesinde Mesnevîhanlık vazifesi tekrar Tahirü'l-Mevlevî hazretlerine verildi. 1948 yılından itibaren Süleymaniye Camiinde, daha sonra Laleli Camiinde, vefatına kadar Mesnevî derslerini yürütmüştür.

Bugün elde bulunan (Mesnevî Şerhi) işte o derslerin notlarıdır. Ne yazık ki yarıda kalmıştır. Mesnevî şerhinden başka Müslümanlıkta ibadet Tarihi, Edebiyat lügatı, Hind Masalları, Şeyh Şamilin Gazevatı gibi çeşitli eserleri bulunan Tahirü'l-Mevlevî hazretlerini şahsen tanıdığım, senelerce aynı okulda beraber hocalık yaptığım için, ona ait bazı hatıraları kısaca arz etmek, bu büyük Mesnevîhanın kişiliği hakkında size bir fikir verecektir.

Bendeniz 1927 senesinde Kuleli Askeri Lisesi'nde öğrenci iken Süleyman Nazif merhumun, (Batarya ile ateş) adlı kitabını okumuştum. Orada meşhur Mücahit Şeyh Şamil Hz. hakkındaki yazı beni çok heyecanlandırmıştı. Bu vesile ile Şeyh Şamilin hayatı ve Ruslarla yaptığı savaşlar hakkında daha geniş bilgi edinmek maksadı ile sahaflarda kitapçılık yapan Hulusi Efendiye müracaat etmiştim, O zamana kadar Türkiye'de, Şeyh Şamil hakkında en mufassıl eseri Tahirü'l-Mevlevî'nin yazdığını söyledi. Bu eseri kitapçılarda aradımsa da bulamadım. Bunun üzerine Hulusi Efendi, git kitabı Tahir Beyin kendisinden iste dedi, Aksaray'da Taşkasapta oturur, kime sorsan evini sana gösterirler. Bir tatil günü Taşkasab'a gittim, Ufacık bir bahçe içinde bulunan iki katlı, küçük evi buldum, kapıyı çaldım, sakallı muhterem bir zat kapıyı açtı, Tahirü'l-Mevlevî Hz.lerini görmek istiyorum dedim "Görmek istediğimiz benim" dedi. Bendeniz, Kuleli Lisesi talebelerinden "Mehmet Şefik" Zatı alinizin vaktiyle yazdığı "Şeyh Şamil'e ait kitabı kitapçılarda aradım bulamadım. Kitapçı Hulusi Efendi, size başvurmamı söyledi" dedim.

Tahirü'l-Mevlevî; Evlâdım, dedi, o kitabı, vaktiyle Enver Paşa merhum toplattı, Kafkasya'daki müslümanlara gönderdi. Benim kütüphanemde bir nüsha var, istediğin zaman gel, burada oku dedi, Bendenizde "Efendim Çengelköyünden buraya kadar gelmek zor, bir hafta için müsaade ediniz okuyup haftaya getireyim" dedim. "Kusura bakmayın, dışarıya götürmek üzere, evden kitab veremem" dedi. Merhum bana içeri gelin, kitabı görün, biraz okuyun" dedi ise de ben içeri girmedim, müsaadesini alarak evden ayrıldım. Resmi elbiseli bir askeri lise talebesi olduğum halde bana itimat etmediği için içimde bir üzüntü vardı.

Aradan seneler geçti, bendeniz 1936 senesinde Kuleli Askeri Lisesi'ne Edebiyat Öğretmeni olarak verildim. Esas öğretmenliğe geçmem için bir sene bir öğretmenin yanında staj görmem gerekiyordu. O senelerde Tahirü'l-Mevlevî merhum hem Darüşşafaka'da, hem de Kuleli'de Edebiyat öğretmenliği yapıyordu. O senelerde Kuleli As. Lisesinde, 8 Edebiyat öğretmeni vardı. Servet-i Fünun şairlerinden Hüseyin Siret merhum ve benim Edebiyat Hocam Raif Necdet Kestelli de, bu öğretmenler arasında idiler. Bu sekiz öğretmen arasında, Bendenizin Ankara'dan gelen tayin emrinde "Tahir Olgun'un yanında staj yapacaktır, kaydı bulunduğundan benim eski hocam Raif Necdet Kestelli beni neden kendisinin yanına vermediler diye, bu emirden üzülüyüştü. Bende, vaktiyle bana bir haftalık için olsun, bir kitabı vermeyen hocanın yanına stajyer olarak verilmenden dolayı içimde bir ürkeklik vardı. Tahirü'l-Mevlevî Hz. de sonradan bana "Emri tebliğ ettikleri zaman genç bir teğmenin stajyer olarak yanıma verilmesinden bende pek memnun olmadım, belki serkeş, kala birisi olur, beni uğraştırır diye

düşündüm. Hatta o zamanın öğretim müdürlüğüne "Bu stajyeri başka bir arkadaşım yanıma verseniz daha iyi olur" diye teklifte buldumsa da, Öğretim müdürü, Emir Milli Müdafa vekaletinden isminiz yazılı olarak geldi. Değiştiremem dediğini hikaye etmişti. Merhumun yanında staja başladım. Hocamın haftada 15 saat dersi vardı, bütün derslere beraber giriyorduk. Ben bir boş sıraya oturup verdiği dersi can kulağıyla dinliyordum, Tahirü'l-Mevlevî hazretlerinin stajyeri olmak bendenize bir ilahi lütuf oldu.

Az zaman içinde aramızdaki resmiyet ve samimiyetde, bir baba ile oğlu arasındaki karşılıklı sevgi ve saygıya çevrildi. Beni evine çağırdı, (benim kapım, her zaman sana açıktır.) diye buyurdu.

Merhum, Aksaray'da Taşkasap'taki mütevazî evinde hemşireleri Gülistan hanımefendi ile birlikte oturuyordu. Çalışma odasının hertarafı kitaplarla dou idi. Evi adeta şairlerin, ediplerin uğrak yeri olmuştu. Orada şimdi hepsi de rahmet-i rahmana kavuşmuş üstad İbnülemin Mahmut Kemal Bey, tarihçi Zeki Pakalın, şair Hüseyin Siret, Halil Nihat, Muhittin Raif, Suûdü'l-Mevlevî ve sair bir çok tanınmış alim ve şairleri, edipleri tanımak ve ellerini öpmek saadetine erdim. Hocamız prostatdan muzdarip idi. Bir aralık Gureba Hastahanesine yatırıldı. Ameliyattan bir iki gün önce, kendisini görmeğe gittiğimde her zamandan daha neşeli buldum. Dün gece Hz. Mevlana'yı rüyamda gördüm, iyi olacağını müjdeledi" diye sevincini açığa vurdu. Gerçekten başarılı bir ameliyat geçirdi, o halinde bile neş'e ve tevekkülü bırakmadı. Ameliyattan sonraki ziyaretlerimden birinde, karyolasının altındaki şişe ve sondasını işaret ederek (Felek beni nargileye döndürdü) redifli bir şiir söyledi. Merhum daima neş'eli idi, ümitli idi. Fıkra söylemeğe meraklı idi, hafızası çok kuvvetli idi, hazırcevaptı, şakacı idi,

O sıralarda Kuleli Askeri Lisesi'nde soyadımı hatırlıyamadığım Sadık Bey adında sivil bir doktor vazife görmekte idi. Birgün yaz mevsiminde, öğle paydosunda lisenin yukarı kısmında, o zaman okul reviri olarak kullanılan binanın önündeki çınar ağacının altında, aramızda Tahirü'l-Mevlevî'nin de bulunduğu öğretmen arkadaşlarla beraber otururken, okulun doktoru Sadık Bey ile, eczacısı olan bir yüzbaşı yanımıza geldiler, Dr. şakacı bir kişi idi. Tahirü'l-Mevlevî Hz.lerine takılmak istedi. "Hocam dedi, hani meşhur bir kıt'a vardır, orada Köpeğin (Tahir) olduğundan bahsedilir. O kıtanın aşımın söyler misiniz? Bizim eczacı merak etmiş, yazmak istiyor" dedi. Tahirü'l-Mevlevî, evet dedi, öyle bir kıt'a var. Vaktiyle meşhur şair (Nef'i)ye, (Tahir) efendi adında biri "Köpek" diye hakaret etmiş. Nef'i altta kalır mı? Hemen şu hicvi yani "Yergi"yi söylemiş.

Bize kelp demiş Tahir Efendi

İltifatı bu sözde zahirdir

Maliki mezhebim benim zira

İtikadımca kelp Tahirdir.

Yani (Tahir Efendi bana köpek demiş. Onun bu sözünde hakaret yoktur. Sevginin açığa vurulması vardır. Çünkü ben Maliki mezhebindeyim. Bu mezhebe göre köpek pis değildir, temizdir.) Nef'i bu kıtada, Tahir anlamından yararlanarak bir sanat göstermiştir. Bilindiği gibi, Tahir'in lugat manası temiz demektir. Adamın adı Tahir olduğu için, bir taşla da iki kuş vuruyor. Adama tarizde bulunuyor. Hakaretini iade ediyor. (Ben köpek değilim Tahir Efendi köpektir." demek istiyor. Tahirü'l-Mevlevî Hz.leri, bu açıklamayı yaptıktan sonra "Doktorcuğum, dedi, köpeğin tahir olup olmadığı hakkında mezheplerde ihtilaf vardır. Fakat köpeğin Sadık oluşunda, hiç kimsenin şüphesi yoktur. "bu cevap karşısında Doktor Sadık Bey şaşırıldı. Kendi adını düşünmeden giriştiği şakada mat oldu, yüzü kızardı. Biz de bu hazır cevaba karşılık hayranlıkla güldük.

"Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer."

Tahirü'l-Mevlevî Hazretlerini hiçbir gün me'yus, asık suratla görmedim. 2. Cihan Savaşı sıralarında idi. Almanlar, Bulgaristan'ı, Yunanistan'ı işgal etmişlerdi. İstanbul'da geceleri karartma tatbik ediliyordu. Herkes endişe içinde bulunuyordu. Bu buhranlı zamanlarda bir gün, kendisini ziyarete gitmiştim. D.D.Y'nda müfettiş olan Sadi Bey'le talebelerinden Dr. Yümnü Bey ile adını hatırlayamadığım bir zat daha vardı. Orada bulunanlar coğrafi vaziyetimizden dolayı pek ümitsizdiler. Şöyle ki İran müttefikler ve Ruslar tarafından işgal edilmişti. Suriye'de Fransızlar vardı. Irak'ta İngilizler bulunuyordu. Türkiye'nin dört tarafı, ateş içindeydi. Tahirü'l-Mevlevî Hz.lerinin o gün söylediği şu sözler hâlâ kulaklarımdadır :

"Bu millet İslâmiyet uğrunda yüzyıllarca savaşmış çok şehit vermiştir. Onların mübarek kanları hürmetine, bize birşey olmayacaktır. Müsterih olunuz." Buyurduğu gibi de oldu. Dört tarafımız, harp ateşi ile yandı, yakıldı da Türkiye'ye birşey olmadı. Allah'ın lütfu ile, şehitlerin mübarek kanları hürmetine, o zamanlar bizi idare edenlerin basiretli davranışları sayesinde, harbe girip, yakılıp yıkılmadık.

Bir gün Tahirü'l-Mevlevî hocama "Senelerce önce bendenize, bir hafta için olsun Şeyh Şamil" için yazdığımız kitabı vermemiştiniz" diye hatırlattım. Güldüler, sonra kitaplarının üstüne astığı çerçevesiz bir kartona yazılmış şu arapça beyti gösterdiler.

وَقَوْلِي مِنَ الدُّنْيَا كِتَابٌ
وَقَوْلِي نَصْرَتٌ تُقْوِي بُعَاثٌ

(Bu dünyada, benim sevgilim kitaptır. İnsan sevgilisini muvakkat bir zaman için olsun, başkasına verir mi?) Aradan seneler geçti hocam Rahmeti Rahmana kavuştu, pek sevdiği, üzerine titrediği kitaplarından bazılarının sahaflarda satıldığını gördüm. Bunlar, Müüiddin Divanı" ile Telsir-i Hüseyini kitaplarını satın aldım. Kitaplarının üzerinde mevlevi sikkesi şeklinde Tahirü'l-Mevlevî adı basılı olduğu için, kitapların merhuma ait olduğundan şüphem yoktu. Merhumun canı gibi sevdiği ve bir hafta bile ayrı kalamadığı kitaplarının, şimdi, nerelerde, kimlerin ellerinde olduğunu ve ölümün bir anda, insanı kimlerden, nelerden ayırdığını düşününce insanın içine bir hüznün çöküyor.

Tahirü'l-Mevlevînin cenazesi kaldırılırken olan bir hadiseyi ve bir de senelerce sonra gördüğüm bir rüya'yı anlatarak sözlerimi bitireyim :

Hocamız Koca Ragıppaşa Kütüphanesi'nde, kitapların tasnifi işinde çalışırken hastalandı. Kısa süren bir hastalıktan sonra, Hakka kavuştu. Cenaze namazı, Sümbül Efendi Camiinde kılındı. Cenaze namazını Hacı Muzaffer Bey kıldırıldılar. Naaş-ı Mübarek'i, annesinin kabrine götürülecekti. Köşe başına gelince Şeyh Esat Efendinin makberesinin önünde, saygısızlık olmasın diye cenazenin omuzda taşınmamasını vasiyet ettiği için, tabutu omuzlardan indirildi. Adeta yerde sürüklenir gibi götürülmek istendi. Bazıları, bu hale itiraz ettiler, münakaşalı bir tereddüt devresi geçirildi. Sonra Merhum Hacı Muzaffer Bey'in gur sesi ile, mesele hal oldu. Muzaffer Bey (Biz merhumun vasiyetini yerine getiriyoruz, bunda şeriate aykırı bir şey yok) diye bağırdı. ve Tahirü'l-Mevlevînin vasiyeti yerine getirildi. Böylece, o mübarek insanın bedeni annesinin kucağına, ruhu da Allah'ına kavuştu.

Aradan uzun seneler geçti. Kuleli Lisesinde fizik öğretmenliği yapan bir albay arkadaşla Merkez Efendi Mezarlığı'nın yanından geçiyorduk. Vasıtada idik, ikimiz de vazifeli idik. Bahariye'de bulunan askeri bir okula gidiyorduk. İnip kabirleri ziyaret edemedik. Ben yanımdaki Albay arkadaşına, senelerce evvel olan hadiseyi anlattım (Tahirü'l-Mevlevî) Hz.lerinin can verirken bile, mürşidini düşündüğü ona saygısızlık olmasın diye naaşının omuzdan indirilmesini vasiyet ettiğini söyledim. Arkadaşım merhumu, Kuleli'den tanıdığı için hayranlık duygularını ifade etti. Ondan sonra, başka konular üzerinde konuştuk ve senelerce evvel olan bu hadise ile gönüllerimizi meşgul etmedik.

Bu vakayı arkadaşına anlattığım günü takip eden gece, sabaha karşı, bendeniz tuhaf bir rüya gördüm. Kendimi Sultan Mahmut Türbesi civarında buldum. Bütün sokaklar tıklım tıklım insan dolu idi. Vasıtalar işlemiyordu. Çünkü, vasıtaların işlediği yollar bile insanlarla dolup taşıyordu. (Piyer loti) cad.ne doğru yürüyordum. Sağda Belediyeye ait iki katlı bir bina vardı oraya girdim Merdivenleri çıktım. Karşıma yine insanlarla tıka basa dolu bir sofa çıktı. Sağda camlı, iki kanatlı bir kapı vardı. Herkes bana o kapıyı işaret ediyordu. (Büyük veli içerde) diye fısıldaşıyorlardı. Ben bahsedilen veliyi görmek için, heyecanla kapıdan içeri girdim. Kendimi büyük bir salonda buldum. Murassa perdeler, süslü koltuklarla bezenmiş olan salon bomboştu. Şaşkın şaşkın etrafıma bakınırken salonun dip tarafından bir koltukta (Tahirü'l-Mevlevî) Hz.lerini oturuyor gördüm. Beni görünce kalktı, salonun orta tarafına kadar geldi. Ben de ona doğru koştum. Üstünde evinde pijama yerine giydiği uzun entarisi vardı. Bana sarıldı, muhabbetle iki kolları arasında sıktı. Bu heyecanla uyandım. Rüyada bile olsa kamil bir insanla buluşmanın heyecanını hala yaşamaktayım. Allah hocama rahmet etsin. Bu naciz kuluna da Mesnevî çalışmalarını tamamlamağa müsaade buyursun.

